

Almanya'da Dinler Arası Diyalog: Görünüş ve Gerçek

Interfaith Dialogue in Germany: Appearance and Reality

Ahmet İNAM

Goethe Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, Frankfurt, ALMANYA

ORCID: 0000-0001-9006-9316, ahmet_inam@hotmail.de

Geliş Tarihi: 05/05/2023 - **Kabul Tarihi:** 15/07/2023

DOI: 10.55205/jocsosa.21202372

ATIF: İnam, A. (2023). Almanya'da Dinler Arası Diyalog: Görünüş ve Gerçek. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2 (1), 9-32.

Öz

Tarih boyunca insanların birbirleriyle ilişkileri, tarafların muhataplarını tanımalarıyla mümkün olabilmektedir. Barış ve huzura giden süreç de diyalogdan ve onun en temel unsuru olan 'yüz yüze' iletişimden geçer. Tarihte bunun en güzel örneği Hz. Muhammed'in (sav.) Medine'de yaşayan ve henüz Müslümanlığı kabul etmemiş topluluklarla kurduğu yüz yüze ilişkiler ve onlarla yaptığı "Medine Vesikası" olarak bilinen sözleşmedir. Bu sözleşme, sonraki Müslüman ve gayri Müslim toplumlarda etnik ve dinî farklılıklardan doğan sorunlarda referans teşkil etmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler de "Millet Sistemi" adı verilen hukuki sistemde dinlerini ve kültürlerini yaşayabilmişlerdir.

Diyalogun sağlıklı gerçekleşmesi bazı şartlara bağlıdır. Her şeyden önce taraflar eşit mertebeden diyalog kurmalıdır. Bunun yanında taraflar muhataplarının razı olmayacakları beklentilere girmemelidir. Önemli bir şart da tarafların dürüst olmasıdır. Mesela, Müslümanların sorunlarını çözmek için değil de kendi menfaatleri için diyalog çalışmaları yapan FETÖ gibi yapılanmaların dürüst olmadığı ve bu sebeple Müslümanların geneline zarar verdikleri aşikârdır. Diyalog sorunlarına başka bir örnek de Alman İslam Konferansı çerçevesinde yapılan çalışmalarda dışarıdan Müslümanların iç/ dini meselelerine gibi müdahale edilmesidir.

Bugün Almanya'da yaklaşık 5 milyon Müslüman yaşamaktadır ve bu da toplumun yaklaşık % 6'sını oluşturmaktadır. Dolayısıyla göz ardı edilemeyecek büyük bir Müslüman nüfusa sahip Almanya'da birçok sebepten kaynaklanan sorunların çözümünde devlet ve (Alman) toplum(u) için olduğu kadar Müslüman kesim için de diyalog son derece önemlidir. Ancak sorunlara çözüm için yapılan diyalog faaliyetleri hiç de sorunsuz yürümektedir. Daha açık bir ifadeyle Müslümanlarla bilhassa üst düzeyde yürütülen diyalog çalışmaları hedefleri ve yöntemi bakımından Müslümanlar nezdinde sancılı geçmeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyalog, Alman İslam'ı, Alman İslam Konferansı, İslamofobi, Irkçılık, Dini Cemaatler.

Abstract

Throughout history, people's relations with each other have been made possible by the parties getting to know their counterparts. The process leading to peace and tranquility passes through dialogue and its most basic element 'face-to-face' communication. The best example of this in history is the face-to-face relations established by the Prophet Muhammad (peace be upon him) with the communities living in Medina who had not yet accepted Islam, and the contract he made with them, known as the "Madinah Document". This contract served as a reference for problems arising from ethnic and religious differences in later Muslim and non-Muslim societies. Accordingly, non-Muslims in the Ottoman Empire were able to live their religion and culture in the legal system called "Millet System".

A successful dialogue depends on some conditions. First of all, the parties should establish dialogue on an equal footing. In addition, the parties should not enter into expectations that their interlocutors will not consent to. Another important condition is that the parties should be honest. For example, it is obvious that structures such as FETÖ, which engage in dialogue for their own interests rather than to solve the problems of Muslims, are not honest and therefore harm Muslims in general. Another example of dialogue problem is the interference from outside in the internal/religious affairs of Muslims in the work carried out within the framework of the German Islamic Conference (Deutsche Islam Konferenz). To put it more clearly, dialogue activities with Muslims, especially at a high level, continue to be problematic for Muslims in terms of their goals and methods.

Keywords: Interfaith Dialogue, German Islamic Conference, Islamophobia, Racism, Religious Communities.

GİRİŞ

Tarih boyunca farklı kültür ve inançlardan insanlar birbirleriyle ilişki ve iletişim içinde olmuşlardır. Aralarındaki ilişki ve iletişim zaman zaman kötü de olsa bu durum insanların birbirlerini inkâr etmeleri, yok saymaları ile sonuçlanmamıştır. Barış ve huzura giden süreç her şeyden önce diyalogdan geçer. Bu anlamda "En kötü diyalog, hiç diyalog olmamasından iyidir." önermesi anlamlıdır.¹Yine insanlık tarihi boyunca çoğunluğu oluşturan topluluklar içinde savaşlarda esirler yahut ticari faaliyetler yoluyla "yabancı" veya "farklı" olarak nitelendirilen insanlar ve gruplar hep var olagelmıştır. Dolayısıyla hiçbir toplum dışarıdan soyutlanmış ve homojen şekilde yaşayamayacağı için her toplum kendinden farklı gruplar/topluluklarla bir şekilde irtibat içinde olma ihtiyacını duymuştur. Bu doğrultuda İslam tarihinde de farklı kesimlerle diyalog halinde bulunduğu, çok kültürlü ve

1) En kötü şartlarda dahi – kendi hakikatlerinden pay vermemek şartıyla – diyalogun önemine dair bir makale için bkz. Hüseyin İnan, "Schlechter Dialog" ist besser als kein Dialog!", içinde Dialog im Wandel. Der Christlich-islamische Dialog. Anfänge – Krisen – Neue Wege (editör Bernd Neuser), Neukirchen-Vlyn, 2006, ss. 80-112.

dinli toplumsal yapının daha İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren inşa edildiği görülmektedir. Bunun en somut örneği ise Hz. Muhammed'in (sav.) Medine'de yaşayan ve henüz Müslümanlığı kabul etmemiş topluluklarla kurduğu ilişkiler ve onlarla yaptığı "Medine Vesikası" olarak bilinen sözleşmedir. Bu sözleşme, sonraki Müslümanlar ve onların kurdukları devletler için hep örnek teşkil etmiş ve Müslüman toplumların farklı kesimden topluluklarla kurduğu ilişkilerde referans olmuştur. Osmanlı devletindeki gayrimüslimler de "Millet Sistemi" adı verilen hukuki zeminde kendi dinlerini ve kültürlerini yaşama ve koruma imkânı bulabilmişlerdir.

Bununla birlikte Türkiye'nin Osmanlı dönemindeki çok dinli yapısı Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni devlet ve toplum yapısı itibariyle sayısal bakımdan sembolik bir düzeye inmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan 2012 tarihli bir rapora göre Türkiye'de (tüm Hristiyan gruplar dahil olacak şekilde) yaklaşık 138.000 Hristiyan yaşamaktadır. Bu ise toplam nüfusun sadece yüzde 0,4'üne tekabül etmektedir.² Yine 2018'de yapılan başka bir araştırmaya göre Türkiye'de 15.000 Yahudi yaşamaktadır.³

İspanya'daki Müslümanların -ve Yahudilerin- "reconquista" sonrası yaşadıkları, 16. yüzyıl başlarında Avrupa'da patlak veren kanlı mezhep savaşları, 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan ve 20. yüzyılın ortalarına doğru zirveye varan Yahudi düşmanlığı gibi tarihi vakıalardan sonra farklılıkları tolere edebilme konusunda Avrupa uzun ve sancılı bir süreçten geçti. Bu süreçten sonra çok kültürlülük yahut farklılıkların toplum tarafından daha az yadırgandığı ve daha fazla kabul gördüğü (bilhassa Müslümanlar bağlamında) bir dönem yaşanmışsa da özellikle 11 Eylül 2001 New York saldırılarından sonra Müslümanlar açısından durum her geçen gün daha olumsuz bir seyir takip eder olmuştur.

Almanya'da ise günümüzde yaklaşık 5 milyon Müslüman yaşamaktadır ve bu toplumun yaklaşık yüzde 6'sını oluşturmaktadır.⁴ Dolayısıyla göz ardı edilemeyecek büyük bir Müslüman nüfusa sahip Almanya'da birçok sebep-

2) "The Global Religious Landscape", https://www.researchgate.net/publication/259938665_The_Global_Religious_Landscape (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

3) "Dünyadaki Yahudi nüfusu 14,7 milyon", <https://www.salom.com.tr/haber/107968/dunyadaki-yahudi-nufusu-147-milyon> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

4) "Islam in Deutschland", <https://bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/staat-und-religion/islam-in-deutschland/islam-in-deutschland-node.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

ten kaynaklanan sorunların çözümü için Alman devleti ve toplumu için olduğu kadar Müslüman kesim için de diyalog, meselelerin çözümü için en elzem yöntemdir. Ancak sorunlara çözüm için yapılan diyalog faaliyetlerinin kendisi hiç de sorunsuz yürümektedir. Daha açık bir ifadeyle Müslümanlarla bilhassa üst düzeyde yapılan diyalog buluşmaları ve programları hedefler ve yöntem bakımından Müslümanlar açısından sancılı geçmeye devam etmektedir.

Bu makalede Almanya’da mevcut olan iki taraflı diyalog faaliyetlerin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınacaktır. Biri toplum bazında merak ve ilgi ile oluşan ve genelde eşit düzeydeki diyalog, diğeri ise Alman devleti tarafından yürütülen dini cemaatlere yönelik “diyalog”.

ALMANYA’DA DİNLERARASI DİYALOG

İslam’ın ortaya çıkışından bu yana Müslümanlarla Hristiyanlar bir şekilde birbirleriyle hep temas halinde olmuşlardır. İyi ve kötü dönemleri olan bu ilişkinin bilhassa savaşlar ve bunun sonucundaki işgaller döneminde ya Hristiyanlar ve başka dine mensup olanlar Müslümanların hakimiyetleri altında yaşamışlar yahut da Müslümanlar Hristiyanların hakimiyeti altına girmişlerdir. Bin yılı aşan İslam tarihinde belki de bir ilk olarak bundan altmış sene önce Anadolu’dan ve diğer Müslüman ülkelerden, yani Müslüman bir memleketten, gayrimüslim bir memleket olan Almanya’ya ve Avrupa’nın diğer ülkelerine başlayan bir nevi modern zamanlar hicreti sayılabilecek büyük çaptaki bu “gönüllü” göç/işçi hareketi bir bakıma iki grup arasındaki tarihi ilişkileri ve gerçekleri altüst edecek bir gelişme olmuştur. Öyle ki yüz yıllara dayalı karşıtlık ve düşmanlıklar üzerine ayrıışan dini topluluklar bu göçler sonrasında birbirlerinin komşusu, eşi, patronu, öğrencisi, öğretmeni, siyasetçisi ve vatandaşı olarak birlikte bir hayat sürdürebilmektedirler.

Anadolu’dan Almanya’ya gelenlerin ekseriyetini oluşturan Müslümanlar geldikleri bu gayrimüslim memlekette Müslümanca yaşamaya devam etmişlerdir. Her ne kadar Türkiye’den gelen bu insanlar Hristiyan çoğunluğu oluşturan Almanlarla aralarında Müslümanlıklarını yaşamak konusunda zaman zaman bazı anlaşmazlıklar yaşamışlarsa da genel olarak aralarındaki ilişki hoşgörü ekseninde devam etmiştir diyebiliriz. Nihayetinde bu bir arada yaşama pratiği tarafların birbirleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarının önemini ortaya çıkartmıştır. Böylece savaş ve diplomasi gibi

devletlerarası geleneksel ilişkiler yerine iş arkadaşlığı, komşuluk ve okul arkadaşlığı gibi yeni tarzda ilişkiler, dolayısıyla da diyaloglar kurulmaya başlanmıştır. Bilhassa seksenli yıllarda toplum içinde artan Türkiyeli “mı-safir işçi” tartışmaları diyalog konusundaki faaliyetlerin çoğalmasına yol açmıştır.

Diyalog çalışmalarının bir başka evresini ise 2001’de New York’ta gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki “teröre karşı” diyalog çabaları oluşturur.⁵ Burada dikkati çeken husus ilk başta siyasi gelişmelerle ilişkili olmayan ve sadece tanıma amaçlı samimi diyalog faaliyetleri söz konusuyken, sonradan siyasi tartışmalar ve küresel ölçekte meydana gelen olaylarla birlikte diyalog çalışmalarının artış trendine girmiş olmasıdır. 2001 sonrasında Müslümanlara karşı oluşan olumsuz hava içinde “ne olursa olsun” diyalogun önemine dikkat çekenler vardı. Bu anlamda genelde Batı kamuoyunda, özelde ise Alman kamuoyunda Müslümanlara karşı çoğalan önyargılara, saldırılara ve ayrımcılığa karşı iyi niyetli diyalog faaliyetlerine girişenler söz konusuydu ancak bununla beraber diyalog faaliyetleri giderek Müslümanlardan bir “hesap sorma” durumuna dönüşüyordu.

Şu hususun altını çizmekte de fayda vardır: Toplumda yerel kiliselerle Müslüman cemaatler arasında yapılan diyalog buluşmaları büyük oranda samimi ve hoşgörülü bir atmosferde gerçekleşirken işin içine politikacılar, siyasi partiler ve kilisenin üst kademeleri girdiğinde diyalog faaliyetlerinin rengi değişmekte ve daha ziyade Müslümanlara tepeden bakan, onlardan hesap soran bir tarz hakim olabilmektedir.

Bremen Üniversitesi’nin yaptığı ve 2011 yılında kamuoyuyla paylaştığı bir araştırmanın sonuçlarına göre⁶ Almanya’daki diyalog faaliyetleri ve bazı sorunları şu şekilde özetlenebilir

- Diyalog çalışmalarının başlangıç motivasyonundaki en önemli etken farklı dinlere mensup olanların örflerine, yaşam tarzlarına ve görüşlerine olan meraktır. Bununla beraber küresel ölçekte gelişen siyasi olayların da bu meraktaki etkisi az değildir. Yine Alman toplumunda yaşanan ırkçı saldırılar da bir tepki olarak “öteki” ile diyaloga ve onunla ilgili konulara merak

5) Gritt Klinkhammer, Hans Ludwig Frese [vb.], Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland, Universität Bremen, 2011, s. 41.

6) Gritt Klinkhammer, Hans Ludwig Frese [vb.], a.g.e.

duymaya sebep olmuştur. Öte yandan diyalog çalışmalarının başlangıcında en çok dikkat çeken husus farklı kesimlerden tüm grupların herhangi bir önyargı taşımadan yalnızca “birbirlerini tanımak” amacıyla iletişime geçmeleri olmuştur.

- Almanya’da diyalog çalışmalarını başlatanlara bakıldığında bunların çoğunlukla Hristiyan kiliseleri ve dernekleri olduğu görülmektedir. Bunun altında yatan en önemli sebepse kiliselerin dinler arası diyalog çalışmaları için ayırdıkları bütçeler ve oluşturdukları kurumsal yapılarıdır. Müslümanların ise Kiliselerinkine benzer türden imkânları ve kurumsal yapılar yoktur. Müslüman kesimde bu işe el atanların genelde profesyonellikten uzak gönüllüler olduğu görülmektedir. Kilisenin Alman devletinden aldığı maddi desteğe (Kilise vergisi vb.) karşın Müslüman cemaatlerin bu destekten yoksun olmaları da iki taraf arasındaki farklılığın/eşitsizliğin en önemli sebebidir.
- Diyalog çalışmalarının hedefleri konusunda kendilerine yöneltilen soruya gruplar, öncelikle ortak değerlerin bulunması, ardından da önyargıların ve İslam düşmanlığının ortadan kalkması cevabını vermişlerdir.
- Diyalog çalışmalarına çoğunlukla otuz yaş üstü kimseler katılmaktadır. Bununla birlikte özellikle Hristiyanlar arasında yaşlıların oranı daha fazladır. Diyalog faaliyetlerine katılan Hristiyanların yaş ortalaması 56 iken Müslümanlarda bu 42’dir.
- Diyalog faaliyetleri kapsamında başlıca şu faaliyetler yapılmaktadır: ibadet mekanlarını ziyaret etmek, sunumlar yapmak, yuvarlak masa sohbet grupları oluşturmak, kültürel aktivitelere katılmak, podyum tartışmaları ve ortak geziler organize etmek.
- Diyalog faaliyetlerinde gündeme gelen konularsa çoğunluk sırasına göre şunlardır: dini konular, siyasi meseleler ve olaylar ile kültürel meseleler.

Bremen Üniversitesi’nin yaptığı bu çalışmada paylaşılan veriler daha ziyade toplumdaki dini grup ve dernekler arasında gerçekleştirilen diyalog faaliyetlerini kapsamaktadır. Daha üst düzeyde, yani siyasi ve akademik seviyedeki diyalog çalışmaları bu çalışmanın kapsamına fazla girmemektedir.

MADALYONUN DİĞER YÜZÜ

Toplumda diyaloga olan ilgi gün geçtikçe artmış olsa da tarihten gelen önyargıların yansımaları ister istemez medyada ve siyasette kendine yer bulmuş, medya ve siyaset toplumsal algı üzerinde etkili olmuştur. Nasıl ki Türkiye’de Gülen cemaati (FETÖ)’ye atıfta bulunarak diyaloga genelde iyi gözle bakılmıyorsa⁷, Almanya’da da durum Türkiye’den çok farklı değildir. Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinden duyulan kaygı ve endişenin bir benzeri Almanya’da ve Avrupa’da Müslümanların buraları “İslamlaştıracakları” şeklinde tezahür etmektedir. Avrupa’nın/Almanya’nın “İslamlaş (tırıl)acağı”na dair söylentiler ve korkular özellikle sağcı gruplar tarafından dile getirilmektedir. Bu bağlamda bazı siyasi partilerin Avrupa için yaptıkları “Hristiyan-Yahudi Kültürü” vurgusu Avrupa’nın anti-Semitik tarihiyle bağdaşmadığı gibi bu aynı zamanda Müslümanlara karşı geliştirilen ırkçı bir söylem özelliği de taşımaktadır.⁸ Her ne kadar “Avrupa’nın İslamlaşması” söylemi daha ziyade aşırı sağcı azınlık gruplarınca benimsenmiş görünse de siyasetin merkez sağında ve ana akım medyada da benzer önyargılı yaklaşımlara rastlanmakta ve bunun etkileri toplumda görülmektedir. Almanya’da yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre 2010’da toplumun çoğunluğu diğer dinlere karşı açık olduklarını ifade ederken, yarısından fazlası İslam’a karşı kaygılı olduğunu dile getirmekten geri durmamıştır.⁹

Bir kısım medya ve siyasetçi tarafından kışkırtıcı bir şekilde “İslam ve terör” kavramlarının neredeyse eşanlamlı kullanımı ve Müslümanlar genelde dini/İslami bir mesele olarak görmedikleri halde daha çok kültürel bir mesele olan namus cinayetleri gibi konuların diyalog çalışmaları bağlamında gündeme getirilmesi Müslüman kesimlerde rahatsızlık uyandırmaktadır. Öte yandan sırf isimlerinden dolayı Müslüman olduğu kabul edilen ve bu yüzden de Müslümanlar ve İslam hakkında söz söyleme hakkını kendinde gören bazı Müslümanlar, bahsi geçen sorunları din ile İslam’la bağdaştırmaktan çekinmemekte; bir din olarak İslam’ın bizatihi kendisinin sorumlu/

7) Mehmet Bayraktar, Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik, İslami Araştırmalar, Cilt 20, Sayı: 4, 2007.

8) Claudius Seidl, “Islam-Debatte, Jüdisch, ehrenhalber?“, Frankfurter Allgemeine, <https://m-faz-net.cdn.ampproject.org/v/s/m.faz.net/aktuell/feuilleton/juedisch-christliche-tradition-in-deutschland-15521226.amp.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

9) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, “Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik“, Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 25.

sorunlu olduğu tezini savunmaktadırlar. Böylece onlar ve görüşleri siyasal alanda ve medyada kabul görmekte, meşrulaştırılmaktadırlar. Batı kamuoyundaki İslamofobinin artmasında azımsanmayacak bir rolü olan bu sözde objektif ve bilimsel görüşlere sahip “İslam eleştirmenleri” ne gariptir ki siyaset, medya ve Kilise tarafından hiç de azımsanmayacak oranda destek görmektedirler. Durum bu minvalde gelişince de terörün ve şahısların özel durumlarından kaynaklanan bir takım “medeniyet dışı” davranışlarının İslam’a ve Müslümanların tamamına yönelik yaftalamalardan rahatsızlık duyan Müslümanlar ve vicdan sahibi dürüst gayrimüslimler Kilise’nin üst kademe yöneticileri tarafından dahi dürüst olmamak gibi suçlamalara maruz kalmaktan kurtulamamaktadırlar.¹⁰

ALMANYA’DA DEVLET İLE DİNİ CEMAATLER ARASINDAKİ DİYALOG

Alman devleti ile Müslüman kurumların diyalog ilişkisinin en iyi ve de bir o kadar da karmaşık göstergesi “Alman İslam Konferansı”dır. Bu Konferans’a Almanya’daki büyük Müslüman cemaatleri yanında daha küçük çaptaki kuruluşlar ile farklı alanlarda faaliyet gösteren “yabancı” sivil toplum kuruluşları dâhildir. Büyük cemaatler dışındaki küçük kuruluş ve STK’lerin bu yapıya dâhil edilme gerekçesi olarak Müslüman çoğulculuğu ve çeşitliliğinin gösterilmesi ileri sürülmüştür. Kuruluşundan bu yana dördüncü toplantısını 2019’da gerçekleştiren Konferans’ın her bir toplantısında bir sonraki toplantıya kadarki yol haritası ve şiarlar belirlenir ve bu amaçla komisyonlar kurulur, bilimsel araştırmalar yaptırılır ve araştırmaların sonuçları kamuoyu ile paylaşılır.¹¹

Kamuoyuna yansıtılan Müslümanların Alman toplumuna nasıl entegre edileceği ve Almanya’da yaşayan Müslümanların sorunlarıyla ilgilenme gibi Konferans’ın toplanma amaçları ne kadar olumlu görünse de aslında

10) “Die sind enttäuscht”, <https://taz.de/Die-sind-enttauscht-/1654273/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022). 2006 yılında Protestan Kilisesi’nin çatı örgütü EKD’nin çıkarmış olduğu “Klarheit und gute Nachbarschaft. Christen und Muslime in Deutschland” başlıklı yazısı Müslümanlara “dürüst değilsiniz, kendinizi değiştirmek istemiyorsunuz, şeriatı istiyorsunuz” dercesine dolaylı dolaysız suçlamalar içermektedir ve Müslümanlar tarafından haklı olarak tepki çekmiştir.

11) “Die Deutsche Islamkonferenz (DIK) – eine Chronologie”, <https://www.islamiq.de/2021/09/27/die-deutsche-islamkonferenz-dik-eine-chronologie/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).

Konferans'ın kendisi birçok yönden sorunludur.¹² Öyle ki her şeyden önce Konferans'ın kendisi bir sorundur. Zira Almanya'da buna benzer bir "Hıristiyan(lık) Konferansı" yahut "Yahudi(lik) Konferansı" yoktur. Dolayısıyla başlı başına bu Konferans'ın varlığı İslam'ı ve Müslümanları bir sorun olarak sunmaktadır. Yine Konferans'ın ismi olan "Alman İslam Konferansı/ Die Deutsche Islam Konferenz" ifadesinde de sorunludur. Evrensel bir din olan İslam dini böyle bir adlandırma ile ulusal bir kıfta sunulmaya çalışılmaktadır. Üstelik bunu yapan devlet, dinlerden bağımsız (olması gereken) seküler bir devlettir. İşte üçüncü sorunlu alanı da Alman devletinin bu özelliği oluşturmaktadır. Alman anayasası gereği seküler olan Alman devletinin dini alana müdahale etmemesi gerekirken tam tersi bir tutum içine girmekten çekinilmemesi anayasayla çelişmektedir. Alman devleti bu Konferans'la İslam'ın Avrupa'nın/Almanya'nın kanunları, değerleri ve kurallarıyla uyumlu hale getirme misyonunu üstlenmiş görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle "İslam, Avrupa'yı ve değerlerini kabul etmelidir." denilmektedir. Bunu söyleyen kişi de Alman İslam Konferansı'nın kuruluşunu gerçekleştiren İçişleri eski bakanı Wolfgang Schäuble'dir.¹³

Garip bir şekilde Almanya'da İslam bir şahıs gibi algılanmaktadır: "İslam, Alman ve Avrupa değerlerine saygılı olmalıdır, onları benimsemelidir. İslam ya Almanya'ya aittir ya da değildir."¹⁴ Bu ifadelerdeki garabetten de açıkça anlaşılacağı üzere sanki bir insan eğitiliyor ve o insana birtakım sınırlar çiziliyordur. Sorun olan, yanlış yapan Müslümanlar değil de Müslümanlara o yanlışları yaptıran İslam'dır. Bu bakış tıpkı Hristiyanlığın teolojik içeriğini belirleyen Kilise ve onun mensupları, yani insanlar olması ve o insanların da sekülerizmi kabul etmiş olmaları gibi bir durumun İslam için de mümkün olabileceği varsayımına dayanıyor görünmektedir. İslam'ın henüz

12) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 26; "Siyasetçiler İslam'ın Dışlanmasında Politik Bir Sermaye Buluyor", <https://perspektif.eu/2016/09/01/siyasetciler-islam-in-dislanmasinda-politik-bir-sermaye-buluyor/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022); Ahmet Aslan, Almanya'da İslam ve İslam'ın Kurumsal Temsili, İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı: 15, 2019, ss. 1-40.

13) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", içinde Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder), Springer Verlag, 2016, s. 26.

14) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, a.g.e.; Ahmet İnam, "Der Islam gehört wieder zu Deutschland, oder?" <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-islam-gehört-wieder-zu-deutschland-oder-7850815>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).

reformasyona tabi tutulmamış olmasının bir eksiklik olarak görülmesi yanında, Avrupa'dakine benzer bir Aydınlanma sürecinden geçmesi gerektiği yönündeki ifadeler de sıkça dile getirilmektedir. Örneğin 2012-2017 yılları arasında Almanya'nın Cumhurbaşkanlığını yapan Joachim Gauck da bu tezi savunan ifadelerde bulunmuştur.¹⁵ Bu süreç için en uygun metot olarak da "Eleştirel Tarihselcilik Metodu/historisch-kritische Methode", daha doğrusu "Modern Tarihselcilik" gösterilmektedir.¹⁶

Normal şartlarda, halihazırdaki geçerli anayasa gereği tüm dinlere eşit mesafede olması gereken seküler Alman devleti seküler ulusal kimlik üzerinden "kendilerine uygun/yakışan" bir "Alman İslam'ı" yaratma gayretini saklama gereği bile duymamaktadır.¹⁷ Aslında "Alman İslam'ı" ifadesiyle bir anlamda bir taşla birçok kuş vurulmak istenmektedir. Şöyle ki bu ifadeyle hem "seküler bir din" istenmekte hem de "Arap", "Türk", "Fars", "Boşnak" vb. Müslüman toplulukların kültürlerini istemiyoruz, denilmektedir. Alman kimliğinin ön plana çıkartılmasıyla aslında, diğer tüm kültürel kimlikler ve izler de reddedilmek istenmektedir.

Buraya kadar anlatılanların daha iyi anlaşılabilmesi için "Alman İslam Konferansı"nın yapısına ve organizasyonuna bakmak gerekmektedir. Bizce söz konusu Konferans, yapısı, içeriği ve işlevleri açısından Hıristiyanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan İznik Konseyi'ni hatırlatmaktadır.

"Büyük Konstantin 325 yılında, Roma İmparatorluğu'nda düzen ve barışın sağlanması için İznik Konseyi'ni toplar (...) Konstantin sadece konseyi toplamakla kalmamış 'seremoni ve usulleri belirlemiş, tartışmalara müdahale etmiş, homoúsiós (Hristiyanlık inancında İsa'nın Baba'yla aynı özde olduğunu belirten) anahtar kavramını önermiş, en azından favori göstermiş ve bunu kabul ettirmiş, sonunda da İznik Amentüsü'nü onaylamıştır. İznik Konseyi'ne Arian'lar da dahil olmak üzere Hristiyan grupların tüm temsilcilerinin katılması öngörülmüştür. Fakat konseye bu kadar kapsamlı

15) "Gehörnt der Islam zu Deutschland?", <https://www.deutschlandfunk.de/gehoert-der-islam-zu-deutschland-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

16) "Das Dialog Diktat", <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

17) Sloganları: "Ein Islam in, aus und für Deutschland = Bir (Alman) İslâm'ı: Almanya'da, Almanya'dan ve Almanya için". https://www.deutsche-islam-konferenz.de/DE/DIK/Ziele/ziele_node.html;jsessionid=F-2551CEA34E592737BA556BCC5873810.internet282

bir katılım olmamış, katılımcıların büyük çoğunluğunu Arianizm karşıtları oluşturmuş ve bunlar Logos/İsa hakkındaki görüşlerini kabul ettirerek İsa'nın Tanrı ile 'aynı özde' olduğu ilan edilmiştir. Rahip Arius, İsa'nın da sadece diğerleri gibi bir insan olduğu öğretisini savunduğu için sürgün edilmiştir. Kendisi bir pagan olan ve Hristiyanlığı asla açıkça kabul etmemiş olan Konstantin, İznik Amentüsü'nü onaylamış; ardından da Nikomedialı (günümüz Türkiye'sinde İzmitli) Eusebius gibi diğer muhalif katılımcıların bu inanç esaslarını imzalamasını "sağlamıştır"¹⁸

Alman İslam Konferansı'ı sadece seküler bir devlet tarafından organize edilmekle kalmamış, aynı seküler devlet Konferansın katılımcılarını da belirlemiştir.¹⁹ Böylece masada sadece Müslüman dini cemaatler değil, kendilerini dernek tüzüklerinde "Müslüman" olarak tanımlamayan göçmen dernekleri ve hatta 2009 yılında Müslümanlarla arasına mesafe koyan dernekler de yerini alabilmiştir. İlk konferanslara 15'i devleti temsil eden, 15'i de "Almanya'daki Müslüman çeşitliliğini" temsil eden toplam otuz kişi katılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Hristiyanlar için İznik Konseyi'nin, Müslümanlar için oluşturulan İslam "Konseyi"nden çok daha özerk bir yapıda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Çünkü Konstantin en azından Kon-sil'e sadece Hristiyanları davet etmişti. Katılımcılara gelince:

"Alman İslam Konferansı"'na katılan bağlantısız bireyler arasında, geçimini İslam eleştirisi ile sağlayan, Müslümanları çeşitli konularda genel zan altında bırakan, Hz. Muhammed'e (sav) karşı karalama kampanyaları yürüten veya şiddetin kökenini İslam'da gören kişiler de vardı. Bu kişilerin reform çağrısı anlaşılması güç bir çağrıdır, zira onların istediği reform kavramının doğru bir şekilde uygulanması değil, daha ziyade deforme edilmesidir. Örneğin bu deformasyonun savunucuları büyük günahların "artık çağa uygun olmadığı" görüşünü taşımakta ve Kur'an'ın bazı kısımlarının çıkartılması gerektiğini öne sürmektedir. Günümüzde her kapıyı

18) Inam Ahmet, "Alman İslam'ı ve İslam'ın "Konstantinleştirilmesi"ne Dair", https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).

19) "Der Staat entscheidet mit wem er über was spricht", <https://www.islamiq.de/2016/09/27/der-staat-entscheidet-mit-wem-er-ueber-was-spricht/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

açan sihirli “liberal” kavramı sayesinde bunların sesine medyada ve politikada “akılcı” bir şekilde kulak verilmektedir.²⁰

Şayet devletin meselesi/amacı farklı kesimlerle irtibatta olmaksızın o kesimlerle diyaloga girmesi gayet doğaldır. Lakin konu bir azınlık toplumunun iç meselesi ise burada devletin öncelikli olarak yapması gereken şey bu toplum tarafından kabul görmüş cemaat ve kurumlarla diyaloga geçmek olmalıdır. Bunun tam aksine devlet, çoğunluğu temsil eden cemaat ve kurumları dikkate almayarak devletin talepleri ve fikirleriyle uyumlu olan, fakat hiçbir şekilde Müslüman kesimin çoğunluğunu temsil etme hakkına sahip olmayan mini-dernekleri çoğunluğu temsil edenlerle eşitleme yoluna gitmiştir. Bu durum ise huzuru sağlamaya yönelik bir diyaloga imkân vermemektedir.

Bu aşamada bir hususun altını çizmekte fayda var. Almanya’da Yahudi soykırımını ifade etmek için kullanılan Holokost konusu dışında zaman zaman tabulaştırılan konular da vardır. Bu tabu konular diyalog buluşmalarında zaman zaman birileri tarafından ortaya atılır veya devlet ve kilise tarafından Müslüman cemaatlere yönelik bu konularda beklentileri olur. 2023 sonunda İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırılarında olduğu gibi, devlet ve kilise yetkilileri (ve Yahudi temsilcileri) Müslüman cemaatlerinden tek taraflı beklentileri hatta dayatmaları olmuştur: Hamas’a tepki göstermek ve İsrail’in savunma hakkına sahip olduğunu söylemek.²¹

Bu anlamda güncel tabu konuları şunlardır: İsrail devletinin işgal siyasetini eleştirmek, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı övmek veya onu kötülememek, FETÖ’yü eleştirmek. İkinci ve üçüncü tabular aslında birbiriyle bağlantılıdır. Bu tabu konulara değinenler sıradan vatandaşlar olursa pek sorun olmaz fakat akademisyen, siyasetçi, gazeteci veya bir STK temsilcisi ise durum değişir. Bu noktada siyasi güç ve medya devreye girerek hemen baskı kurma yoluna girerler. İsrail konusundaki en güncel ör-

20) İnam Ahmet, “Alman İslam’ı ve İslam’ın “Konstantinleştirilmesi”ne Dair”, https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).

21) Bu makale İsrail’in son Gazze saldırılarından önce kaleme alındığı için 2023 yılının sonuna ve 2024 yılının başındaki dayatmalara ve baskılara fazla değinilmemektedir. Baskıların özeti, Müslümanlara ve anti Siyonist Yahudilere yönelik ‘antisemitist’ suçlamaları hakkında bkz. İnam Ahmet, ‘Der Aktuelle Wahnsinn: Rassismus in Deutschland’, <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-aktuelle-wahnsinn-rassismus-in-deutschland-16415606> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024), Daniel Bax, ‘Das Laute Schweigen der Deutschen’, <https://taz.de/Israels-Krieg-in-Gaza/!5981361/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).

nek Filistinli gazeteci Nemi el-Hassan'la ilgilidir. Bu gazetecinin yıllar önce İsrail devletini eleştiren bir yürüyüşe katıldığı ortaya çıkmasıyla birlikte el-Hassan bir anda siyasi çevrelerin ve medyanın hedefi haline gelmiş ve sonuçta WDR adlı kamusal yayın yapan medya kuruluşu kendisine yaptığı sunuculuk teklifini geri çekmiştir.²² Alman parlamentosunun aldığı BDS (Boycott, Divestment and Sanctions) kararı ile İsrail'in işgalci siyasetine bir tepki olarak alınan İsrail mallarına boykot uygulayanlara karşı temel haklar kategorisindeki "konuşma özgürlüğü" kısıtlanmakta, bu kimselerin mekan kiralamalarına izin verilmemekte ve farklı etkinliklerden de uzaklaştırılmaktadırlar. Bu konuda meşhur bir örnek olarak dünyaca tanınmış Kamerunlu filozof Achille Mbembe'nin 2020 yılında davet edildiği programdan çıkartılması da gösterilebilir.²³ Bu karar Almanya 1945'ten sonra BDS'e destek veren Yahudilerin dahi antisemitist suçlamasıyla karşı karşıya kalabildiklerini göstermektedir.²⁴

Erdoğan ve FETÖ konusuna gelince... Bir önceki, yani üçüncü İslam Konferansı'nda Alman devleti şahısları değil daha ziyade dernekler ve dini cemaatleri muhatap almıştı. Buna karşın dördüncü İslam Konferansı'nda üçüncü Konferans'ta alınan karardan geri adım atıldı. Bu geri adımın sebebi ise siyasi konjonktür gereği Türkiye'ye ve özellikle de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a karşı oluşan politik tavrıydı.²⁵ Erdoğan'ın FETÖ yapılanmasına karşı yürüttüğü mücadele Alman siyasi partilerinde ve medyasında rahatsızlık yaratmış ve bu süreçte siyasi çevreler ve medya ağız birliği ederek ona yönelik diktatör yaftalamalarına başlamıştır. Bu tutum 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden sonra ise daha ciddi bir boyuta varmıştır. Bu gelişmeler nihayet Türkiye'nin Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği içinde olan Almanya'nın en büyük Müslüman dini cemaati ve teşkilatı olan DİTİB ve ikinci büyük Müslüman teşkilatı olan Milli Görüş üzerin-

22) "WDR stellt Nemi El-Hassan nicht als Moderatorin ein" <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/wdr-stellt-nemi-el-hassan-nicht-als-moderatorin-von-quarks-ein-17615081.html> (Erişim tarihi: 26.04.2022).

23) "Antisemitismus in der BDS-Kampagne", <https://www.bpb.de/themen/antisemitismus/dossier-antisemitismus/328693/antisemitismus-in-der-bds-kampagne> (Erişim tarihi: 28.04.2022). BDS = Boycott, Divestment and Sanctions/Boycot, Elden Çıkarma ve Yaptırımlar. İsrail'den gelen ürünleri boykot eden bir hareket. BDS kampanyasını destekleyenler parlamentonun kararıyla ayrıyeten antisemitist olmakla suçlanmaktadır.

24) "Why Auschwitz survivor Esther Bejarano supports BDS", <https://electronicintifada.net/content/why-auschwitz-survivor-esther-bejarano-supports-bds/26191> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

25) "Die Ditib und der interreligiöse Dialog, Belastete Verständigung", <https://de.qantara.de/inhalt/die-ditib-und-der-interreligioese-dialog-belastete-verstaendigung> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

deki baskıların da artmasına yol açmıştır. Bu teşkilatların, on yıllar boyunca diyalog çalışmalarında yaptıkları katkıları, sosyal ve dini hizmetleri yok sayılarak kamuoyuna hedef gösterilmişlerdir. Bu doğrultuda kimi bireysel yanlılar tüm bir teşkilata teşmil edilerek toplum içindeki itibarlarına zarar verilmiştir.²⁶ Bahsi geçen bu iki dini teşkilatın gücünü zayıflatmak ve toplum nezdindeki etkilerini azaltmak için dördüncü İslam Konferansı'nda bir takım düzenlemeler yapılmış ve ön plana çıkarılan “Müslüman çeşitliliğini dikkate almak” söylemi üzerinden bağlantısız şahıslar yanında üye sayıları yüzü geçmeyen dernekler de davetliler arasına katılmıştır. Devletten yardım alan bu derneklerin üyeleri aynı zamanda farklı siyasi partilere de üyeydiler. Bunlar arasında FETÖ'ye bağlı derneklerle²⁷ DİTİB'i hedef alan dernekler özellikle dikkat çekmektedir.²⁸

Konuya salt diyalog açısından bakıldığında Konferans'ın yeni yapılmasında diyalog söz konusu değildir. Devletin Müslümanların meselelerinin çözümüne katkıda bulunacak cemaatlerle çalışmak yerine Müslüman çoğunluğun desteğinden uzak, hatta hiçbir şekilde temsil potansiyeline sahip olmayan şahıslar ve derneklerle çalışmasının diyalogla uzaktan yakından alakası olmasa gerektir. Üstelik de devlet İsrail'in siyasetini eleştirenlere tepkili iken, “eleştiri özgürlüğü”ne atıfla İslam'a ve onun Peygamberine hakaretler savuran, İslam'ın haramlarını ve helallerini keyfilerine göre yok sayan bu ikinci gruptakilerle Müslümanların problemlerini çözebileceğine inanması gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olsa gerektir.²⁹ Bu davranış ve tutumlar samimi ve sağlıklı bir diyalogun ruhuna terstir.

26) <https://www.tagesspiegel.de/politik/moscheeverband-ditib-die-folgen-der-spitzelei-fuer-die-tuerkei/19247224.html>, <https://daserste.ndr.de/panorama/archiv/2017/Staat-im-Staate-tuerkische-Beamte-in-deutschen-Moscheen,ditib158.html> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

27) 'House of One' kuruluşu üç İbrahimi dine mensup kişi ve kurumlardan oluşmaktadır. İslâm'ı temsil edenler Fetöcü olarak bilinen kişilerden oluşmaktadır. Bkz. <https://house-of-one.org/de/downloads>, Stiftungsrat der Stiftung House Of One.

28) <https://www.tagesspiegel.de/themen/agenda/muslime-in-deutschland-der-islam-wird-bunter/23837090.html>, <https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

29) Seküler veya kültürel Müslüman diye kendilerini tanıtan bu şahıslar içerisinde aslen dinsiz olan kişiler yanında Türkiye'ye karşı olumsuz ve saldırgan tavırlarıyla bilinen siyasetçiler de mevcuttur. Bkz. https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt.1773.de.html?dram:article_id=441957; https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis.886.de.html?dram:article_id=433158 (Erişim tarihi: 25.04.2022). Ve şunun altını daima çizmek gerekir ki bu ve benzeri dernekler Alman İslâm Konferansı'nda Müslüman cemaatlerle aynı seviyede görülür, aynı şekilde söz sahibidirler.

Medya ve İlahiyat

Birçok ülkede olduğu gibi Almanya’da da “eliter diyalog” çalışmaları ve buluşmaları vardır ve katılımcıların çoğu akademisyenlerden oluşur. Müslümanları temsil eden akademisyenlerin büyük kısmı Almanya’da yeni kurulan ilahiyat fakültelerinde çalışmaktadırlar. “Seküler” Alman devleti, yukarıda bahsedilen İslam Konferansı çalışmalarındaki yaklaşımının aynısını buralara da müdahil olarak göstermektedir. Almanya’da merkezi hükümetin ve eyaletlerdeki bakanlıkların finanse ettiği İslam ilahiyatına ilişkin yedi fakültesi bulunmaktadır.³⁰ Bu fakültelerde şu an ağırlıklı olarak İslam din derslerinin öğretmenleri yetiştirilmektedir. Bu fakülteler henüz Türkiye’den yahut başka Müslüman ülkelere tanındığımız tarzda ve tüm İslami ilimleri kapsayacak eğitimi verecek seviyede değildirler. İstisnalar mevcut olmakla beraber, ilahiyat fakültelerinde görev alan akademisyenlerin çoğunluğu ilahiyat eğitimi almış kimselerden oluşmuyor. Bu kadroların çoğu sosyal bilimci, pedagoğ, tarihçi yahut şarkiyatçılardan/İslam bilimcilerden meydana gelmektedir. Fakültelerin kuruluşları aşamasında Müslüman bir ülkede ilahiyat okumuş ve Almancaya hakim olan akademisyenlerin sayısı hayli azdı. Böyle olunca da bu fakültelelere alınan öğretim kadrolarındaki öne çıkan en önemli kriter dil olmuştur.

Fakültelelere öğretim elemanı alımlarında rol oynayan kurumların başında “Danışma Kurulu” gelmektedir.³¹ Bu kurul içinde Müslüman cemaatler ve bağlantısız şahıslar da bulunmaktadır. Danışma Kurulu’ndaki üyeler her bir eyalette farklılıklar gösterebilmekte ve bu doğrultuda bazı eyaletlerdeki kurullarda bağımsız/bağlantısız üyeler de bulunabilmektedir.³² Seküler devlet kağıt üzerinde kurul üyesi atamalarına karışmasa da zaman zaman devlet kurumları ve parlamentodaki siyasi partilerin atamalar konusunda baskı yaptıkları bilinmektedir. Örneğin meseleye Türkiye ve DİTİB özelinde bakıldığında, Berlin’de açılan ilahiyat fakültesinin danışma kuruluna Almanya’daki en büyük Müslüman teşkilatı DİTİB’den hiç kimsenin atanmamış olması dikkat çekicidir. Bu durumun en önemli sebebi DİTİB’in “An-

30) <https://www.geistes-und-sozialwissenschaften-bmbf.de/de/Zentren-fur-Islamische-Theologie-Nach-zehn-Jahren-gut-etabliert-2444.html> (Erişim tarihi: 12.01.2024).

31) “Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dserver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

32) “Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dip.bundestag.de/vorgang/.../82379> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

kara'nın ve Erdoğan'ın Almanya'ya uzanan kolu" olarak görülmesidir.³³ Bu tutumdan da anlaşılacağı üzere konu yalnızca akademik ve dini bir mesele olarak değerlendirilmemektedir. Siyasetin bu meseledeki etkinliği açıktır. Berlin eyaletindeki Danışma Kurulu'nda rey sahibi beş kişiden üçü tanınmış Müslüman cemaatlerden iken diğer iki üye ise bağımsız/bağlantısız Müslüman akademisyenlerden meydana gelmektedir. Devletin ve siyasetin bir Danışma Kurulu'na yapılacak atamalara nasıl müdahil olabileceğinin örneğini devlet sekreteri Steffen Krach'ın şu açıklamalarından görebilmekteyiz: "Hiç kimse Enstitü'nün Ankara tarafından yönlendirileceği korkusuna kapılmasın. Şayet dini cemaatler vetoları ile çalışmalarını bloke ederlerse, tekrar masaya otururuz."³⁴ Krach'ın açıklamasındaki ikinci cümle Danışma Kurulu'ndaki bağımsız üyelere işaret etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla akademik personelin bu kurul tarafından atandığını unutmamak gerekir.

İslam ilahiyat fakülteleri Hristiyan ilahiyat fakülteleri gibi bağımsız maddi kaynaklara sahip değildir. Genelde beş sene süren ve farklı süreçler sonrasında yapılan bir değerlendirme (Evaluation) sonrasında devlet maddi yardımı sürdürüp sürdürmemeye karar verir.³⁵ Böyle olunca Müslüman ilahiyatçıların "tabu konulara" girmemelerini garipsememek gerekir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki söz konusu "baskı" üniversitedeki dersler için söz konusu değildir. Seminerlerde hocalar doğru bildiklerini öğrencilere aktarmakta büyük oranda özgürdür. Öğretim elemanları kadrosunda gelenekçi anlayışa sahip olanlardan kendini liberal olarak tanımlayanlara kadar geniş bir yelpaze mevcuttur. Yine akademik personelin müfredatına, çok aykırı görüşlere sahip değilse pek karışılmaz. Dolayısıyla her şeye rağmen akademik bir özgürlük vardır.

Bununla birlikte devlet, zaman zaman medyadaki dini içerikli tartışmalarda taraflı bir şekilde kendini liberal olarak tanımlayan görüşlere sahip çıkmaktan geri durmadığı için akademik çevreler de söz konusu görüşlerden yana tavır alma ihtiyacı hissetmektedirler. Bu durumun önyargısız, aynı göz hizasından diyalog kurma anlayışına aykırı olduğu açıktır. Müslüman

33) "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

34) "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

35) "Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte", <https://dsrver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

cemaatlerin desteği sayesinde Münster (Westfälische Wilhelms-Universität) Üniversitesi'ne atanan Mouhanad Khorchide'in cehennemini metaforik bir şey olduğu ve gayrimüslimlerin de cennete girebileceğine dair ifadeler kullanması, Müslüman cemaatlerden kendisine yönelik eleştiriler yükseltilmesine sebep olunca siyasi çevrelerden ve medyadan bazı kimseler Khorchide'e açık bir destek vermekte gecikmemiştir. Aynı kimse son zamanlarda Müslüman cemaatleri, özellikle de DİTİB ve Milli Görüş'ü "Siyasal İslamcı" olarak yaftalamakta, kendisini eleştirenleri de selefi olmakla suçlamaktadır. Böylece o, eleştirilerinde medya ve siyaset çevrelerinin desteğini garanti altına almış olmaktadır.³⁶

Kuruluşlarından bu yana İslam ilahiyat fakültelerinin ağırlıklı çalışması İslam din dersi öğretmeni, imam ve ilahiyatçı yetiştirmek üzerine olmuştur. Bu görevin altını çizerken 2012 yılında zamanın eğitim bakanı Annette Schavan, bu ilahiyat fakültelerinin "Kur'an'a tarihsel-eleştirel bir metotla yaklaşma şansının"³⁷ bulunduğunu ve "dinin aydınlanmaya ihtiyacı olduğunu"³⁸ açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. "İslam aydınlanma sürecinden geçmeli", "İslam zamana uyarlanmalı", "İslam reforma tabi tutulmalı", "İslam entegre olmalı", "İslam Avrupa kanunlarını ve değerlerini kabul etmeli", "İslam demokrasiye aykırı olmamalı" gibi ifadeler Avrupa'daki ve Almanya'daki tartışmalarda sık sık kullanılmaktadır. Siyaset ve medyanın bu ve benzeri slogan ve söylemler üzerinden bilerek veya bilmeyerek ilahiyat fakültelerindeki akademik personel üzerinde baskı yarattığını söylemek abartı olmaz. Türkiye'deki akademisyenlerin aksine Almanya'daki akademisyenlerin büyük kısmı süresiz iş anlaşmalarına sahip değiller. Almanya'daki akademisyenlerin büyük kısmı bir, iki, hadi bilemediniz çok şanslıysa en fazla beş yıllık anlaşmalar üzerinden çalışmaktadırlar. Böyle olunca da hem üniversitede amiri konumundaki hocaların hem de siyaset-

36) "Streit um Islam-Auslegung überschattet Gauck-Besuch in Münster", <https://www.derwesten.de/regi-on/streit-um-islam-auslegung-ueberschattet-gauck-besuch-in-muenster-id8712752.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022); "Neue Wiener Dokumentationsstelle legt Finger in die Wunde", <https://www.domradio.de/artikel/neue-wiener-dokumentationsstelle-legt-finger-die-wunde-theologe-khorchide-ueber-die-gefahr> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).

37) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 26.

38) "Islamische Theologie wird erstmals evaluiert", <https://www.deutschlandfunk.de/hoerschulangebot-islamische-theologie-wird-erstmal-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

te hâkim olan gücün aksine bir görüş belirtmeleri oldukça zor olmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir ki Alman siyasi çevrelerinin ve medyasının gözü her zaman bu ilahiyat fakültelerinin üzerindedir.

Özellikle terör olaylarının ardından “İslam’ın terörün ortaya çıkmasındaki katkısı artık kabul edilerekve dinin şiddete dönük taraflarının bertaraf edilmesi” için Kur’an’a tarihselci metotla yaklaşılmalıdır, görüşü tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Bu vurguyu akademik çevreler de siyasiler de yapmaktadır.³⁹ Kur’an ilimleri dahilindeki “sebeb-i nüzul” metodu terör olaylarına karşı “tarihselci” yaklaşım için haklı bir argüman sağlarken, yaptığı eklettik “içtihatlar” ve İslam dünyasında uzun zamandır tartışılmalan meseleleri sanki kendi buluşuymuş gibi sunan Khorchide’in bu faaliyetleri “tarihselci” yaklaşım olarak kabul görmektedir. Eğer bu tartışılan konular sadece Müslüman akademisyenler arasında yapılmış olsa belki o kadar da rahatsızlık oluşturmamacaktır. Fakat “tarihselci” ve “eleştirel” metotla modern, seküler ve liberal siyasi çevrelerin arzuladığı “tarihselcilik” farklıdır.⁴⁰ Bu tartışmalar ve söylemler medya kanalıyla topluma da yansıtıldığından toplumda “tarihselci” yaklaşıma sahip olmayan akademisyenlere karşı bazı önyarguların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu noktada yirmi yıldır bir şekilde katıldığım diyalog programlarında edindiğim tecrübeler çerçevesinde karşı karşıya kaldığım bir olayı aktarmak istiyorum. Farklı kilise ve Müslüman cemaatlerinin ortaklaşa düzenledikleri bir diyalog programında “Kur’an’da Günahın Teolojik, Fıkhî ve Sosyal Boyutları” başlıklı doktora tezinden hareketle “İslam’da Günah” konusunu sundum. Net bir şekilde Kur’an’a göre kafirlerin cehenneme gideceklerini söylediğimde, bu görüş dinleyicilerden birini o kadar rahatsız etti ki bana karşı görüş olarak Khorchide’in “Herkes cennete girer.” yaklaşımını hatırlatma gereğini duydu. Benim, “tarihselcilik” metodunu ve “Kur’an hermenötüğü”ni göz ardı ettiğimi ekledi. Müslüman olmadığımı belirten dinleyici, benden beklediğini alama-

39) “Warum eine kritische Haltung zum Islam den Grünen gut tut”, <https://www.sueddeutsche.de/politik/par-teitag-der-gruenen-warum-eine-kritische-haltung-zum-islam-den-gruenen-gut-tut-1.2748084> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022), “Gewalt im Koran”, <https://aktuelles.uni-frankfurt.de/gesellschaft/gewalt-im-koran/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

40) “Wir brauchen ein aufgeklärtes Islamverständnis”, <https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022). Almanya’daki büyük partilerden SPD’de yıllarca “İslam sorumlusu” olarak görev yapan Lale Akgün keyfince domuz etini yemekte sakınca görmez. Hatta buna kendi içtihadı ile karar verdiğini belirtir. İslâm Konferansı’nda üyesi olduğu dernek ile Müslüman cemaatlerle eşit konumundadır.

dığını söylemeyi de ihmal etmemiştir.⁴¹ Bu olay diyalog çalışmalarının nasıl da manipülasyonlara açık hale getirilebileceğini de göstermektedir.

SONUÇ

Devlet destekli ve akademik bazda yapılan diyalog çalışmaları ile (sivil) toplum tarafından yürütülen diyalog faaliyetleri ayırt edilmelidir. Sivil toplum inisiyatifiyle karşılıklı ön yargılardan kurtulmak için yapılan diyalog faaliyetlerinde samimiyet ve tanıma merakı ön planda iken devletin organize ettiği diyalog çalışmalarının genelde görüldüğü gibi çözüm odaklı olmayıp samimiyetten uzak ve “Almanya için kabul edilebilir bir İslam yaratma” amacına matuf olduğunu ifade etmek gerekir. Alman İslam Konferansı’nın konusunun “Müslüman kültürü” veya “Müslümanların sorunları” olması değil, İslam’ın kendisi olması büyük sorundur. Eğer İslam söz konusu ise ve bir “Alman İslam’ı”ndan söz ediliyorsa, teolojik ve dogmatik konular ve hatta dinin kendisi en başından beri tartışmaların konusu olmuş demektir. Tıpkı Hıristiyanlık için İznik Konseyi’nde olduğu gibi.⁴²

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Almanya’da devlet kurumlarının öncülük ettiği diyalog çalışmaları kapsamında yer alabilecek çalışmaların ön yargılı, taraflı, eşit göz hizasında yürümeyen bir karakterdedir.

41) “Das Dialog Diktat”, <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

42) Inam Ahmet, “Alman İslam’ı ve İslam’ın “Konstantinleştirilmesi”ne Dair”, https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

KAYNAKLAR

- Aslan, A. (2019). Almanya'da İslam ve İslam'ın Kurumsal Temsili, *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı: 15, ss. 1-40.
- Bayrakdar, M. (2007). Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik. *İslami Araştırmalar*, Cilt 20, Sayı: 4.
- Bax, D. (2023). 'Das Laute Schweigen der Deutschen', <https://taz.de/Israels-Krieg-in-Gaza/!5981361/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).
- İnan, H. (2006). "Schlechter Dialog" ist besser als kein Dialog!; içinde *Dialog im Wandel. Der Christlich-islamische Dialog. Anfänge – Krisen – Neue Wege* (editör Bernd Neuser), Neukirchen-Vllyn, ss. 80-112.
- İnam, A. (2022). "Alman İslam'ı ve İslam'ın "Konstantinleştirilmesi"ne Dair", https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).
- İnam, A. (2022). "Der Islam gehört wieder zu Deutschland, oder?" <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-islam-gehört-wieder-zu-deutschland-oder-7850815>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).
- İnam, A. (2024). 'Der Aktuelle Wahnsinn: Rassismus in Deutschland', <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-aktuelle-wahnsinn-rassismus-in-deutschland-16415606> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).
- Klinkhammer, G. vd. (2011). Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland, Universität Bremen, s. 41.
- Seidl, C. (2022). "Islam-Debatte, Jüdisch, ehrenhalber?", Frankfurter Allgemeine, <https://m-faz-net.cdn.ampproject.org/v/s/m.faz.net/aktuell/feuilleton/juedisch-christliche-tradition-in-deutschland-15521226.amp.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- Thränhardt, D. ve Weiss, K. (2016). "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, s. 25.
- "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).
- "Antisemitismus in der BDS-Kampagne", <https://www.bpb.de/themen/antisemitismus/dossier-antisemitismus/328693/antisemitismus-in-der-bds-kampagne> (Erişim tarihi: 28.04.2022).
- "Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte", <https://dserver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- "Das Dialog Diktat", <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- "Der Staat entscheidet mit wem er über was spricht", <https://www.islamiq.de/2016/09/27/der-staat-entscheidet-mit-wem-er-ueber-was-spricht/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

- “Die Deutsche Islamkonferenz (DIK) – eine Chronologie”, <https://www.islamiq.de/2021/09/27/die-deutsche-islamkonferenz-dik-eine-chronologie/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).
- “Die Ditib und der interreligiöse Dialog, Belastete Verständigung”, <https://de.qantara.de/inhalt/die-ditib-und-der-interreligioese-dialog-belastete-verstaendigung> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “Die sind enttäuscht”, <https://taz.de/Die-sind-enttauscht-!/654273/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).
- “Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dip.bundestag.de/vorgang/.../82379> (Erişim tarihi: 01.05.2022).
- “Ein Islam in, aus und für Deutschland = Bir (Alman) İslâm’ı: Almanya’da, Almanya’dan ve Almanya için”. https://www.deutsche-islam-konferenz.de/DE/DIK/Ziele/ziele_node.html;jsessionid=F2551CEA34E592737BA556BCC5873810.internet282
- “Gehört der Islam zu Deutschland?”, <https://www.deutschlandfunk.de/ gehoert-der-islam-zu-deutschland-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “Islam in Deutschland”, <https://bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/staat-und-religion/islam-in-deutschland/islam-in-deutschland-node.html> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- “Islamische Theologie wird erstmals evaluiert”, <https://www.deutschlandfunk.de/hochschulangebot-islamische-theologie-wird-erstmal-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).
- “Siyasetçiler İslâm’ın Dışlanmasında Politik Bir Sermaye Buluyor”, <https://perspektif.eu/2016/09/01/siyasetciler-islam-in-dislanmasinda-politik-bir-sermaye-buluyor> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022);
- “Streit um Islam-Auslegung überschattet Gauck-Besuch in Münster”, <https://www.derwesten.de/region/streit-um-islam-auslegung-ueberschattet-gauck-besuch-in-muenster-id8712752.html>(Erişim tarihi: 25.04.2022); “Neue Wiener Dokumentationsstelle legt Finger in die Wunde”, <https://www.domradio.de/artikel/neue-wiener-dokumentationsstelle-legt-finger-die-wunde-theologe-khorchide-ueber-die-gefahr> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).
- “The Global Religious Landscape”, https://www.researchgate.net/publication/259938665_The_Global_Religious_Landscape (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- “Warum eine kritische Haltung zum Islam den Grünen gut tut”, <https://www.sueddeutsche.de/politik/parteitag-der-gruenen-warum-eine-kritische-haltung-zum-islam-den-gruenen-gut-tut-1.2748084> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022), “Gewalt im Koran”, <https://aktuelles.uni-frankfurt.de/gesellschaft/gewalt-im-koran/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “WDR stellt Nemi El-Hassan nicht als Moderatorin ein”
<https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/wdr-stellt-nemi-el-hassan-nicht-als-moderatorin-von-quarks-ein-17615081.html> (Erişim tarihi: 26.04.2022).
- “Why Auschwitz survivor Esther Bejarano supports BDS”, <https://electronicintifada.net/content/why-auschwitz-survivor-esther-bejarano-supports-bds/26191> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

“Wir brauchen ein aufgeklärtes Islamverständnis”, <https://www.deutschlandfunk.de/is-lam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

<https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt.1773.de.html?dram:article_id=441957. (Erişim tarihi: 25.04.2022).

https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis.886.de.html?dram:article_id=433158 (Erişim tarihi: 25.04.2022).

<https://www.geistes-und-sozialwissenschaften-bmbf.de/de/Zentren-fur-Islamische-Theologie-Nach-zehn-Jahren-gut-etabliert-2444.html> (Erişim tarihi: 12.01.2024).

<https://house-of-one.org/de/downloads>, Stiftungsrat der Stiftung House Of One.

<https://www.salom.com.tr/haber/107968/dunyadaki-yahudi-nufusu-147-milyon> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

<https://www.tagesspiegel.de/politik/moscheeverband-ditib-die-folgen-der-spitzelei-fuer-die-tuerkei/19247224.html>, <https://daserste.ndr.de/panorama/archiv/2017/Staat-im-Staate-tuerkische-Beamte-in-deutschen-Moscheen,ditib158.html> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

<https://www.tagesspiegel.de/themen/agenda/muslime-in-deutschland-der-islam-wird-bunter/23837090.html>. (Erişim tarihi: 25.04.2022).

Yazar Katkıları

Makale tek bir yazar tarafından ele alınmıştır. Doğrudan başka bir yazar tarafından katkı sağlanmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

Etik Bildirim

Bu makalenin yazar(lar)ı çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel bir izin gerektirmediğini beyan ederler.

Extended Abstract

Throughout history, people's relationships with each other have only been possible by knowing their counterparts. The process of peace and tranquillity also passes through dialogue and the most basic element of it, face-to-face communication. The best example of this in history is the face-to-face relationships that Hz. Muhammad (peace be upon him) established with the communities living in Medina who had not yet accepted Islam and the "Medina Charter" he made with them. This agreement served as a reference in the ethnic and religious problems arising from the Muslim and non-Muslim communities that followed. Accordingly, non-Muslims in the Ottoman Empire were able to practise their religions and cultures in the legal system called the "Millet System."

The healthy realization of dialogue is subject to some conditions. First of all, the parties must establish dialogue on an equal level. In addition, the parties should not engage in expectations that their counterparts will not agree to. An important requirement is also that the parties be honest. For example, it is clear that structures such as FETÖ, which engage in dialogue activities not to solve the problems of Muslims but for their own benefit, are not honest and therefore harm the Muslim community as a whole. Another example of dialogue problems is interference in the internal/religious issues of Muslims by outsiders in the context of the German Islam Conference

Today, approximately 5 million Muslims live in Germany, which constitutes about 6% of the society. So, a significant Muslim population that cannot be ignored. Therefore, dialogue is extremely important for both the state and (German) society as well as the Muslim community in solving the problems arising from many reasons. However, dialogue activities carried out to solve problems do not proceed smoothly at all.

There are different reasons for this. The racism problem in Germany is a reality that is reflected in politics, although it may not be widespread at the societal level at least according to statistics. In addition to this ethnic-based racism, Islamophobia is also widespread in the German society. The reflection of this to political parties that affect each other is a reality. The traces can be seen not only in openly anti-Islam parties such as AFD, but also in conservative Christian parties (CDU/CSU) and left-wing parties.

Despite this reality, dialogues have been continuing in some form for about 50-60 years. Dialogues aimed at getting to know each other better and largely conducted in an intimate manner continue in society. However, after the September 11 attacks, sacrificing this intimacy to Islamophobia, which became more visible and popular, has cast a shadow over the successes of all parties involved in dialogue. Populist demands and even impositions (refreshed after every terrorist incident), such as "distance yourself from terrorism" or "talk about the roots of terrorism in Islam", have damaged dialogue not only by the non-Muslim German community but also by church officials and politicians as if in chorus. Because of these impositions and expectations, a structure like the "German Islam Conference" was established, and thus Muslims were stigmatized as "a problem".

In the following years, the biggest factor in the resumption of dialogue work was the efforts of Muslim communities. Especially the efforts of Turkish Muslim communities, which represent the majority of Muslims in Germany, cannot be underestimated. In recent years, it is worth emphasizing again that the reason for the interruption of high-level dialogue work with Turkish Muslim communities is the political conjuncture in Turkey. Before the FETO's attempted coup on July 15, Germany criticized President Erdogan's government and AK Party, which he led, and the media especially targeted Erdogan. After the attempted coup, circles (politics, media, academia, etc.) who said "Do

not bring Turkey's politics to Germany" became uncomfortable with Turkey's policy against FETO and reflected it against Turkish Muslim communities in Germany as well. Thus, DITIB, which is Germany's largest religious community, has started to be excluded not only by the society and church circles but also by politics, having been subjected to a lynching campaign by both politics and media, similar to the marginalization experienced by Milli Görüs.

This article will introduce the dialogue work carried out by different social and religious institutions with Muslims in Germany on a societal basis, and will also address the reasons why high-level dialogue work is not as it should be. In other words, dialogue work, especially at the high level, with Muslims continues to be painful for Muslims in terms of its goals and methods.

Keywords: Interfaith Dialogue, German Islamic Conference, Islamophobia, Racism, Religious Communities